

ΣΕΜΙΝΑΡΙΑ Π.Ι.Κ. (2011-2012)
ΕΠΙΜΟΡΦΩΣΗ ΦΙΛΟΛΟΓΩΝ ΣΤΟ ΝΕΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΣΠΟΥΔΩΝ
ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑΣ ΓΙΑ ΤΗ ΜΕΣΗ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ
< «Ημέρες του Εκπαιδευτικού», 23-24 Ιανουαρίου 2012 >

Σχεδιασμός: Βασιλική Σελιώτη – Φιλολόγος, Γραφείο Αναλυτικών Προγραμμάτων Π.Ι.Κ.

Εποπτεία: Αφροδίτη Αθανασοπούλου, Επ. καθηγήτρια Νεοελληνικής Φιλολογίας
Παν/μίου Κύπρου, επιστημονική υπεύθυνη

Εισηγητές: Λοΐζος Αναστασιάδης (ΕΜΕ Φιλολόγων), Μαρία Παπαλεοντίου (Φιλολόγος,
Π.Ι.Κ.), Βασιλική Σελιώτη

ΑΝΤΙΚΕΙΜΕΝΟ – ΣΤΟΧΟΙ ΤΟΥ ΣΕΜΙΝΑΡΙΟΥ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ: ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ ΤΟΥ ΝΕΟΥ Π.Σ. ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑΣ

- ❖ Διάρθρωση του νέου Α.Π.Λ. για τη Μέση Εκπαίδευση (Α΄ Γυμν. – Α΄ Λυκείου):
θεματικοί άξονες → θεματικές ενότητες ανά τάξη → διδακτικοί στόχοι ανά Θ.Ε.
- ❖ Οι βασικές καινοτομίες: οικονομικότερη & εξορθολογισμένη οργάνωση της ύλης –
«συνομιλία» κειμένων – στοιχεία «λογοτεχνικού γραμματισμού» – δείκτες επιτυχίας
– ερωτήσεις / δραστηριότητες κλιμακούμενης δυσκολίας (= εμβάθυνσης)
- ❖ Άλλα στοιχεία: επικαιροποίηση – άνοιγμα σε συγγενείς παραδόσεις και σε άλλες
μορφές τέχνης – δημιουργική γραφή και ανάγνωση → καλλιέργεια φιλαναγνωσίας –
χρήση των ΤΠΕ στοχευμένη στις ανάγκες του μαθήματος.

ΜΕΡΟΣ Α΄:

- ❖ Η οργάνωση μιας θεματικής ενότητας στο μάθημα της Λογοτεχνίας
 - α) με σημείο αναφοράς το νέο Π.Σ. Λογοτεχνίας και
 - β) με σκοπό να υπηρετηθούν μέσα απ' αυτό οι τρεις πυλώνες των ΝΑΠ (επαρκές και συνεκτικό σώμα γνώσεων, καλλιέργεια αξιών, στάσεων και συμπεριφορών που διακρίνουν το δημοκρατικό πολίτη, ανάπτυξη κομβικών ιδιοτήτων, ικανοτήτων και δεξιοτήτων που απαιτούνται στην κοινωνία του 21ου αιώνα).

ΜΕΡΟΣ Β΄:

- ❖ Η οργάνωση ενός διδακτικού σεναρίου στο μάθημα της Λογοτεχνίας
 - α) με σημείο αναφοράς το νέο Π.Σ. Λογοτεχνίας και
 - β) με σκοπό να υπηρετηθούν μέσα απ' αυτό οι τρεις πυλώνες των ΝΑΠ (βλ. παραπάνω).

Α΄ ΛΥΚΕΙΟΥ
ΘΕΜΑΤΙΚΗ ΕΝΟΤΗΤΑ: «Εγώ, ο Άλλος»

ΜΕΡΟΣ Α: Οργάνωση διδακτικής ενότητας

Ι. ΚΡΙΤΗΡΙΑ ΕΠΙΛΟΓΗΣ ΤΩΝ ΚΕΙΜΕΝΩΝ

Τα κριτήρια απορρέουν από το Πρόγραμμα Σπουδών Λογοτεχνίας [Π.Σ.Λ.]:

1. Ειδικοί διδακτικοί στόχοι της θεματικής ενότητας (Π.Σ.Λ., σ. 16)

- ⇒ Έμφαση στους τρόπους κατασκευής της εικόνας του άλλου /ξένου στη λογοτεχνία: γλωσσολογικές επιλογές και χαρακτηριστικά στερεότυπα, «θέση» του ξένου στη δομή του κειμένου (κεντρική ή περιθωριοποιημένη) κ.λπ.
- ⇒ Παραδειγματικές μεταβολές στη διαχρονική εξέλιξη του «τόπου» του Άλλου στη λογοτεχνία (οι «ξένοι» αλλάζουν, τα στερεότυπα μένουν ίδια)
- ⇒ Κριτική επίγνωση αυτής της «παραδειγματικότητας» στη ζωή όλων: ο χτεσινός «ξένος» σήμερα είναι «δικός», αυριανός «ξένος» μπορεί να είμαι «εγώ»...

2. Λογοτεχνικός γραμματισμός (Π.Σ.Λ., σ. 18)

< Μεταιχμιακή βαθμίδα Γ΄ Γυμνασίου / Α΄ Λυκείου >

- ⇒ «Γραμματική» της λογοτεχνικής γλώσσας
 - α. ποιητική λέξη/σημασία και το ποιητικό «λεξιλόγιο»
 - β1. το «αντικείμενο» του αφηγείσθαι
 - β2. βασικές λειτουργίες της αφηγηματικής γλώσσας
- ⇒ Θεωρία των λογοτεχνικών ειδών
 - α. παραδοσιακή ≠ νεωτερική ποίηση
 - β. γραμματολογικά είδη αφηγηματικής πεζογραφίας
 - γ. είδη και τρόποι της "παιγνιώδους" λογοτεχνίας: αλληγορία...

3. Είδος «συνομιλίας» των κειμένων μεταξύ τους (Π.Σ.Λ., σ. 24)

- ⇒ Κοινός θεματικός άξονας: ο άλλος /ο ξένος (από τη σκοπιά των «γηγενών» και αντιθετικά /από τη δική του σκοπιά)

4. Άνοιγμα και σε άλλες λογοτεχνικές παραδόσεις (Π.Σ.Λ., σ. 24)

- ⇒ Εκπροσωπούνται κείμενα της ελληνικής/κυπριακής και ευρωπαϊκής /βαλκανικής λογοτεχνίας, πεζά και ποιητικά.

5. Επικαιροποίηση (Π.Σ.Λ., σ. 24-25)

II. ΠΡΟΤΕΙΝΟΜΕΝΑ ΚΕΙΜΕΝΑ

1. Γκασμέντ Καπλάνι, Μικρό ημερολόγιο συνόρων - Ήρθες απρόσκλητος
 2. Παντελής Μπουκάλας, Το λάθος
- } ο ξένος
} στη σύγχρονη
} ελλ. κοινωνία
-
3. Αντώνης Σουρούνης, Ξενοφοβία
 4. Μιχάλης Πιερής, Πέρασμα από Τεργέστη
- } Εγώ ως Άλλος,
} ελλαδική και ε/κυπριακή εμπειρία
-
5. Σωτήρης Δημητρίου, Ν' ακούω καλά τ' όνομά σου
 6. Σωτήρης Δημητρίου, Ντιάλιθ' ιμ Χριστάκη
- } ο βορειοηπειρώτης ως ξένος, το
} ασαφές όριο του Εγώ και του
} Άλλου – η διπλή καταπίεση του
} Άλλου (φυλετικά αλλά και ως
} κοινωνικό φύλο)
-
7. Κώστας Μόντης, Άτιτλο
 8. Μιχάλης Γκανάς, Αντίτιμο
- } συνείδηση της σχετικότητας της «ταυτότητας»
} αλλά και της επώδυνης «αλλοτριώσης»
-
9. Μαξ Φρις, Ο Εβραίος της Ανδόρας
 10. Αρκάς, Βιολογικός μετανάστης
- } συμβολισμός – Αλληγορία:
} η κατασκευή του Άλλου /ο ιδεολογικός Άλλος
} πολλαπλοί Άλλοι στο ίδιο «σώμα»

ΜΑΞ ΦΡΙΣ

Ο Εβραίος της Ανδόρας

Στην Ανδόρα ζούσε ένας νεαρός άντρας που τον περνούσαμε για Εβραίο. Θ' αποφύγουμε την ιστορία της καταγωγής του και θα καταπιαστούμε με την καθημερινή συναναστροφή του με τους Ανδορανοούς, που στο πρόσωπό του έβλεπαν τον Εβραίο. Μια προκατασκευασμένη εικόνα που τον ακολουθούσε παντού. Για παράδειγμα, η δυσπιστία τους απέναντι στην καλοσύνη του, πράγμα που στερούνται οι Εβραίοι και το γνωρίζουν οι Ανδορανοί. Ο ίδιος καταστρεφόταν, ακόμα, από την οξύτητα της αντίληψής του, που είχε αναπτυχθεί ακριβώς από ανάγκη. Γνώριζε, ένιωθε ότι όλοι, χωρίς να λένε λέξη, σκέφτονταν τη σχέση του με το χρήμα, που και στην Ανδόρα παίζει μεγάλο ρόλο.

Έκανε αυτοκριτική, κατά πόσο ήταν αλήθεια πως πάντα σκεφτόταν το χρήμα. Εξέτασε τον εαυτό του και διαπίστωσε πως ήταν αλήθεια. Ναι, έτσι συνέβαινε. Πάντα σκεφτόταν το χρήμα. Το παραδέχτηκε ότι ήταν έτσι και οι Ανδορανοί τον κοίταζαν άφωνοι, χωρίς την παραμικρή κίνηση. Ακόμα, γνώριζε πολύ καλά πως τους απασχολούσε το θέμα της πατρίδας του κι όταν έπαιρνε το λόγο τον παρατούσαν σαν το νόμισμα που πέφτει στις βρομιές. Γιατί οι Ανδορανοί γνώριζαν πολύ καλά πως ο Εβραίος έχει πατρίδες που τις διαλέγει, που τις αγοράζει, αλλά όχι πατρίδα σαν τη δικιά τους, γενέθλια. Ανεξάρτητα αν είχε καλή πρόθεση, όταν επρόκειτο για ανδοριανό συμφέρον, εκφραζόταν αρκετά προσεχτικά όταν μιλούσε. Αργότερα κατάλαβε ξεκάθαρα ότι του έλειπε το τακτ' ναι, γιατί παθιαζόταν όταν του το έλεγαν -ξεκάθαρα ξάστερα κι απελπιζόταν με το φέρσιμό τους. Η πατρίδα ανήκε, αποκλειστικά και μόνο, στους άλλους και δεν το περίμεναν να την αγαπά κι αυτός. Αντίθετα, όλες οι καλές προθέσεις και οι επιζητήσεις άνοιξαν το χάσμα της υποψίας.

Λαχταρούσε μια εύνοια, ένα πλεονέκτημα, μια προσφορά όταν βρίσκαμε το μέσο για ένα σκοπό κι όταν, ακόμα, ο ίδιος δεν αναγνώριζε κανένα δυνατό σκοπό για τον εαυτό του. Έτσι πήγαινε το πράγμα, ώσπου μια μέρα ανακάλυψε, με την ακαταπόνητη και διαρθρωτική οξυδέρκειά του, πως πραγματικά δεν αγαπούσε την πατρίδα. Ούτε την ίδια τη λέξη και κάθε φορά που τη χρησιμοποιούσε αισθανόταν πολύ άσχημα. Φανερά είχε δίκιο. Φανερά δεν μπορούσε να την αγαπήσει, γενικά.

Όχι με την ανδορανή αντίληψη. Είχε τη θέρμη του πάθους, βεβαιότατα, γι' αυτό και η ψύχρα της νόησής του. Αυτά, όμως, οι άλλοι τα έπαιρναν σαν δραστικό, μυστικό όπλο

εκδικητικής μανίας. Του έλειπε η ψυχή, ο σύνδεσμος, του έλειπε και ήταν αδιαμφισβήτητο, η ζεστασιά της εμπιστοσύνης. Η συναναστροφή μαζί του ήταν ερεθιστική, ναι, αλλά όχι ευχάριστη, καλόκαρδη. Δεν τα κατάφερνε να είναι σαν όλους τους άλλους και αφού, μάταια, προσπάθησε να κάνει εντύπωση, φόρεσε το διαφορετικό εγώ του –και μάλιστα με τρόπο πεισματικό, υπερήφανο και με μια κατασκοπευτική εχθρότητα, πράγμα που δεν ήταν αρεστό ούτε σ’ αυτό τον ίδιο –το επιζαχάρωσε δε και με τυπική ευγένεια. Έτσι, όταν υποκλινόταν, ήταν ένα είδος μομφής, σαν να ήταν ένοχος όλος ο κόσμος που ήταν Εβραίος.

Για τους περισσότερους Ανδορανούς αυτό δεν έλεγε τίποτα. Τουλάχιστον, τίποτα καλό. Στην άλλη πλευρά υπήρχαν Ανδορανοί με ελεύθερη και προοδευτική νοοτροπία, όπως έλεγαν οι ίδιοι. Με μια αντίληψη που ένιωθε υποχρεωμένη στην ανθρωπότητα, φρόντιζαν τον Εβραίο, όπως τόνιζαν, ακριβώς γιατί δεχόταν τις ιουδαϊκές ιδιότητές του: οξυδέρκεια και τα λοιπά. Του παραστάθηκαν ως το θάνατό του, που ήταν σκληρός· τόσο σκληρός, σιχαμερός και αηδιαστικός, που καταθορύβησε όλους τους Ανδορανούς. Όλους τους Ανδορανούς που δε θα τους είχε θίξει, αν η ίδια η ζωή δεν ήταν σκληρή.

Τούτο σημαίνει πως δεν τον θρήνησαν πραγματικά, για να το πούμε έξω από τα δόντια. Δεν τους έλειψε.

Αγανάχτησαν μόνο για κείνους που τον είχαν σκοτώσει και με τον τρόπο που συνέβη αυτό. Προπάντων για τον τρόπο.

Ωσπου ήρθε μια μέρα κάτι, που κι ο ίδιος δεν μπορούσε ποτέ να γνωρίζει. Ο πεθαμένος ήταν νόθο παιδί και ο γονέας του, ανακαλύφθηκε αργότερα, ένας Ανδορανός όπως όλοι μας.

Κανείς δεν το συζήτησε.

Αλλά οι Ανδορανοί, κάθε φορά που κοίταζαν στον καθρέφτη, έβλεπαν με τρόμο πως οι ίδιοι είχαν τα χαρακτηριστικά του Εβραίου. Όλοι τους!

Ανθολογία Γερμανικού Διηγήματος, ανθολ. Γιάννης Πάτσης, Καστανιώτης, Αθήνα 1989

ΑΝΤΩΝΗΣ ΣΟΥΡΟΥΝΗΣ

Ξενοφοβία

Το σήμα κατατεθέν του πατέρα μου ήταν πάντα το χοντρό του μουστάκι. Στη δεκαετία του '50, όταν πήγε στη Γερμανία να δουλέψει, μετά από λίγο καιρό ο προϊστάμενος στο εργοστάσιο του είπε:

«Η τη δουλειά ή το μουστάκι. Διάλεξε ποιο από τα δύο θες να χάσεις».

Την εποχή εκείνη υπήρχαν πολύ λίγοι ξένοι κι ακόμα λιγότεροι ξένοι με μουστάκι. Όταν θέλησε να μάθει το λόγο, του είπαν ότι οι Γερμανοί συνάδελφοι τον βλέπουν και τρομάζουν. Ο πατέρας μου ήξερε καλά τι θα πει τρόμος. Είχε ζήσει τη σφαγή της Σμύρνης, είχε ζήσει το αλβανικό μέτωπο, τον Εμφύλιο, τη φτώχεια, την ανεργία, δεν ήθελε λοιπόν να τρομάζει τους ανθρώπους. Το ξύρισε. Τώρα όμως τρόμαξε ο ίδιος και σ' ένα μήνα το ξανάφησε.

«Ας με διώξουν», είπε. «Δε θα μου λεν οι Γερμανοί πώς να ξυρίζομαι».

Δεν τον έδιωξαν, γιατί είχαν προλάβει να δούνε όλοι πως δίχως εκείνες τις τρίχες ήταν κι αυτός ένας συνηθισμένος άνθρωπος σαν τους ίδιους και δεν υπήρχε λόγος να τον φοβούνται. Είχαμε προλάβει όμως κι εμείς να διαπιστώσουμε γιατί οι γείτονές μας Γερμανοί δεν καλημέριζαν την καλημέρα μας. Μας φοβούνταν. Εμείς φοβόμασταν αυτούς κι αυτοί εμάς. Όταν μπαίναμε στο μπακάλικο να ψωνίσουμε, ο μπακάλης βιαζόταν να ξεμπερδεύει μαζί μας κι αν τύχαινε κανένας γείτονας να 'ρχεται από απέναντι, άλλαζε καλού κακού πεζοδρόμιο. Οι ποσότητες τροφίμων που αγοράζαμε τον είχαν τρομάξει και το είχε διαδώσει παντού. Άλλωστε μας έβλεπαν όλοι που γυρίζαμε στο σπίτι καταφορτωμένοι. Αφού πεινούσαμε τόσο, γιατί να μη φάμε και άνθρωπο; Πού ξέρανε με τι τρεφόμασταν εκεί απ' όπου ήρθαμε; Δυο βήματα παρακάτω ήταν η Αφρική, μπορεί κι ένα βήμα. Γιατί λοιπόν να μην καταβροχθίζουμε κι ανθρώπους; Εδώ που τα λέμε, ίσως και να το κάναμε αν δεν είχαμε τη δουλειά μας και δε χορταίναμε απ' αυτήν.

Ο δρόμος όπου έμεναν οι γονείς μου ήταν ένας εργατικός δρόμος, όπου σπάνια συναντούσες άνθρωπο. Ολημερίς βρίσκονταν κλεισμένοι στα εργοστάσια, ολοβραδís μπρος στην τηλεόραση κι ολονυχτίς κοιμούνταν. Όποιος έκανε κάτι έξω απ' αυτά ήταν ύποπτος. Οι συμπατριώτες μας που έρχονταν από μακριά να γιορτάσουμε τις άγιες μέρες τους τρόμαζαν και τους πανικόβαλλαν. Παρακολουθούσαν πίσω από τις κουρτίνες τα

αυτοκίνητα που κατέφθαναν γεμάτα οικογένειες, ταξιά και τεντζερέδες και δεν μπορούσαν να καταλάβουν τι συμβαίνει. Για κείνους ήταν άγριες μέρες και δεν ησύχαζαν ώσπου ν' ακούσουν τ' αυτοκίνητα να φεύγουν. Ρωτούσαν το σπιτονοικοκύρη μήπως υπήρχε καμιά κρυφή ταβέρνα μες στο σπίτι του και ποιος πληρώνει όλα τούτα τα φαγιά. Εκείνος φοβόταν πιο πολύ απ' όλους, γιατί είχε καταντήσει να 'ναι ξένος μέσα στο ίδιο του το σπίτι. Μόνο η δική του οικογένεια ήταν γερμανική κι ούτε ήξερε μέχρι πότε θα εξακολουθούσε να 'ναι. Μέσα στο αχούρι του ζούσαν άλλες δύο οικογένειες αλλοδαπών, μια ιταλική και μια ακόμα ελληνική. Οι μόνοι γκάσταρμπαϊτερ σ' ολόκληρη την περιοχή. Όλοι αυτοί ανεβοκατέβαιναν τις σάπιες σκάλες που χρησιμοποιούσαν η γυναίκα του και τα παιδιά του, μπαινόβγαιναν στο ίδιο αποχωρητήριο της αυλής με ξεκούμπωτα πουκάμισα και λυμένα ζωνάρια και ανοιγόκλειναν την ίδια πόρτα, που πίσω της ποτέ δεν ήξερες τι σε περιμένει. Τα 'λεγε όλα αυτά στους γείτονες όταν τον κατηγορούσαν πως έφερε μες στα πόδια τους αγριωπούς και πεινασμένους ανθρώπους για μια χούφτα μάρκα. Προσπαθούσε να τους πείσει ότι τα κεφαλάκια και τα έντερα που έβλεπαν να κουβαλάνε οι νοικάρηδες του προέρχονταν από αρνάκια που αγόραζαν κανονικά από τα σφαγεία και όχι από σφαγμένους Γερμανούς. Τι να πει κι ο ίδιος, που τα παιδιά του τού μιλούσαν ήδη λέξεις ακαταλαβίστικες και τρώγανε όλ' αυτά τα σκατά; Το σπίτι του βρωμοκοπούσε σκόρδο χωρίς να το βάζει στο στόμα του. Όπως κι εκείνοι, μισούσε το σκόρδο κι όμως ήταν αναγκασμένος ν' ανέχεται την μπόχα του, για να μπορεί ν' αγοράζει τα λουκάνικα που τόσο αγαπούσε.

Η κόρη του αγάπησε το σκόρδο επειδή προηγουμένως αγάπησε τον Έλληνα που το 'τρωγε. Όταν περνάω από την Κολονία, πηγαίνω και τους βλέπω.

«Το καλοκαίρι θα 'ρθω στην Ελλάδα», μου λέει κάθε φορά ο παλιός μου σπιτονοικοκύρης. «Ο εγγονός μου μού μαθαίνει ελληνικά».

Ποτέ δεν ήρθε. Και γιατί νά 'ρθει άλλωστε; Η Ελλάδα πήγε κοντά του.

Αντώνης Σουρούνης, *Κυριακάτικες ιστορίες*, Καστανιώτης, Αθήνα 2002

ΜΙΧΑΛΗΣ ΠΙΕΡΗΣ

Πέρασμα από Τεργέστη

(απόσπασμα)

Ήρθε το πρωί με τρένο απ' την Αθήνα. Πάει προς Αγγλία. Έχει μαζί του μια γυναίκα και κάμποσα παιδιά. Έξι-εφτά, στριμωγμένοι όλοι σε μια καμπίνα του τρένου. Μας ειδοποίησαν ωστόσο, πως ένα απ' τα παιδιά βρέθηκε καθ' οδόν νεκρό. Κι αυτός εδώ, ποιος ξέρει, πήγε να το κρύψει. Προσπαθήσαμε να βγάλουμε άκρη, τίποτε. Μόνο ν' αρνιέται ξέρει. Πάντως τους κατεβάσαμε απ' το τρένο. Το πεθαμένο παιδί είναι κάτω στο νεκροτομείο. Πρέπει να γίνει ιατροδικαστική εξέταση να διαπιστωθεί από τι πέθανε. Τη γυναίκα και τα υπόλοιπα παιδιά τα κρατούμε για την ώρα στο σταθμό του τρένου.

Το μάτι του ξένου έπαιζε νευρικά. Άκουε προσεκτικά, προσπαθούσε να καταλάβει μάταια τι λένε. Τι ακριβώς ζητούσαν από 'κείνον. Θα με αφήσετε να του μιλήσω; Τι με κουβαλήσατε εδώ εγχειρισμένη; Κάντε λοιπόν στην άκρη. Σήκωσα το σκέπασμα, έβγαλα έξω το δεξί χέρι, του έγνεψα να έρθει πιο κοντά. Με λένε Μαρία, του είπα. Ξέρω ελληνικά, μου ζήτησαν να μιλήσω μαζί σου για να βοηθήσω να μάθουν τι ακριβώς συμβαίνει. Πες μου πρώτα πώς σε λένε, από πού είσαι. Τι έχει συμβεί με το παιδί. Δεν μίλησε. Σάστισε μάλλον πιο πολύ ακούγοντας ξάφνου ελληνικά ύστερα από τόσες ώρες. Μια γλώσσα που την καταλάβαινε, μολονότι είχα την αίσθηση πως δεν του έμοιαζε και τόσο οικεία. Ίσως γιατί μιλούσα σαν μορφωμένη τα ελληνικά που δεν ήταν η μητρική μου γλώσσα. Σίγουρα τόσο αλλιώτικη γι' αυτόν εδώ τον άνθρωπο που έμοιαζε να έχει ρίζες.

Μην φοβάσαι. Είμαι εδώ για να τους εξηγήσω τι ακριβώς έγινε. Γιατί αυτοί δεν έχουν καταλάβει τίποτε. Και πρέπει να τους το πούμε εμείς. Αλλιώς θα έχεις δύσκολα ξεμπερδέματα. Με κοίταζε προσεκτικά στα μάτια. Βρώμικος πολύ, τώρα το πρόσεχα. Ντυμένος ελαφρά, με μια φανέλα καλοκαιρινή και τόσο κρύο εδώ. Είχε χιονίσει από νωρίς. Απ' το μοναδικό παράθυρο φαινόταν άγριος ο καιρός κι εγώ μέσα στα πεντακάθαρα λευκά, σκεπασμένη επάνω στο φορείο. Πες μου λοιπόν πώς σε λένε. Από πού είσαι; Μιλάς ελληνικά; «Λαλούν με Κωνσταντήν. Είμαι που το Καρπάσιν της Τζιύπρου. Επκιά μας τα ούλλα οι Τούρτζιοι, το μάλιν μας τζιαι τα κτηνά, τζι ούλλα τα

πράματά μας. Εμείς πάμε στην Αγγλία. Στον αρφό μου. Επές εχάσαμεν το μωρόν μας. Που είμαι εν ιξέρω. Ούτε ίντα να κάμω...»

Περίμενε, σιγά-σιγά. Δεν σε καταλαβαίνω απολύτως. Όμως ένα το κατάλαβα καλά. Είσαι Κύπριος. Θα μου τα ξαναπείς όλα. Την ιστορία σου ως εδώ, σιγά-σιγά. Όπου δεν καταλαβαίνω θα σε ρωτώ. Πάλι με ξανακοίταξε βαθιά. Θεέ μου τι βλέμμα. Θα σκεφτόταν ποια να είναι αυτή η άγνωστη γυναίκα, τι χώρα είναι αυτή που βρίσκεται, γιατί να μου μιλά έτσι όπως μιλούν στο ραδιόφωνο. Σ' αυτή τη γλώσσα που για αυτόν θα ήταν μάλλον τεχνητή και ξένη. Του μίλησα ξανά. Του εξήγησα πως είναι στην Τεργέστη. Μια πόλη που έχει Έλληνες μα είναι ιταλική. Πως οι ιταλοί αστυνομικοί νομίζουν ότι σκότωσε ένα παιδί. Πως εγώ είμαι ιταλίδα νεοελληνίστρια. Πως έτυχε να βρίσκομαι στο νοσοκομείο για μιαν εγχείρηση. Και πως προσπαθώ να τον βοηθήσω να εξηγήσει στην αστυνομία τι ακριβώς είχε συμβεί.

Ένιωσε πως ήμουν με το μέρος του. Μα σαν κατάλαβε ότι νομίζουν πως σκότωσε το παιδί δεν άντεξε. Το οστεώδες πρόσωπο, πρωτόγονα σκαφτό, γέμισε δάκρυα. Πρώτη φορά έβλεπα τόσο μεγάλα δάκρυα χωρίς λυγμούς. Να κατεβαίνουν απ' τα μάτια, να γίνονται ρυάκια στο αυλακωμένο πρόσωπο, να φτάνουν ως τα χείλη και να κυλούν κάτω στο πάτωμα. «Εν δικό μου, μάνα μου. Εν ο Αντρίκκος μου. Τζιαι πέθανέν μας που το πάος. Τζιαι ενομίζαμεν πως ετζοιμάτουν όπως τάλλα μας μωρά που ετουρτουρίζαν. Ούλλην νύχταν εσιόνιζεν. Τζιαι ούτε βράστην ούτε τίποτε. Εμείς ρούχα του σιειμόνα εν έχουμεν. Εφύαμεν με τζείνα που φορούσαμεν...»

Μιχάλης Πιερός, *Μες στο ρυθμό του φονικού – αφηγήσεις και άλλα πεζά κείμενα*,
Πλανόδιον, Λευκωσία 2004

ΚΩΣΤΑΣ ΜΟΝΤΗΣ

Ποιοι «αυτοί»;

Εγώ είμαι «αυτοί».

Εσύ είσαι «αυτοί».

Κώστας Μόντης, *Άπαντα – Συμπλήρωμα Β'*, Ίδρυμα Α. Λεβέντη, Λευκωσία 1991

ΜΙΧΑΛΗΣ ΓΚΑΝΑΣ

Αντίτιμο

Μόνο το φίδι ξέρει τι θα πει
ν' αλλάζεις το πετσί σου,
γι' αυτό του περισσεύει το φαρμάκι.

Μιχάλης Γκανάς, *Ακάθιστος Δείπνος*, Καστανιώτης, Αθήνα 2004

ΣΩΤΗΡΗΣ ΔΗΜΗΤΡΙΟΥ

Ν' ακούω καλά τ' όνομά σου (απόσπασμα)

Με τον κόσμο δεν είχαμαν άλλη σμίξη απ' τον δρόμο. Μια δυο φορές που ανταμώσαμε με ντόπιους σε σπίτι, μας τήραζαν πότε θα φύγομε, αλλά ούτε και σε μας πιανότανε.

Μονάχα όταν κάναμαν ζυγιές και τραγουδάγανε μας ήθελαν. Τους άρεσε όπως το κλώθαμαν όλοι μαζί, τα 'ξεραν κι αυτοί τα τραγούδια. Μονάχα τότε έλεγα ότι ήμασταν μια φλέβα. Πιο πολύ κάναμαν ζυγιές στους γάμους. Παιδιά ντόπια, περασμένα στα χρόνια, έπαιρναν δικές μας κοπέλες. Αλλά οι ντόπιες κοπέλες σε μας τους άντρες δεν γύριζαν τα μάτια. Το ομορφόπαιδα μόναχα τα τήραζαν με τρόπο στο πρόσωπο, αλλά μόνο αυτό.

Μια μέρα, ένα παιδί ντόπιο φοβέριζε κάτι συντρόφισσές του ότι θα τις δώκουν στην παρέα μου, στους Αλβανούς. Αυτές τσίριζαν φοβισμένες αστεία και γέλαγαν όλοι αντάμα, δεν υπολόγισαν που 'κούγαμε. Μου στοίχισε σα νάημουν δεκάξι χρόνια, έτσι όπως άστραψαν τα μάτια των κοπελώνε.

Έπιακα δουλειά σ' ένα ρέστοραντ. Νύχτα με νύχτα. Ήταν ευχαριστημένο το αφεντικό. Έρθε μια μέρα να με δει ο πάππους, απ' την μεριά της μάνας.

«Αυτός είναι», μου λέει με τρόπο ο αφεντικός. Κάπου κάπου με λοξοκοίταζε, δεν μου 'δειξε άσπρο δόντι. Παράξενη φέρση ετούτη. Αφαιρέθηκα. Μου 'βαλε τις φωνές ο μάστορας και τούειπε ο πάππους, «είναι καλό το παιδί, μην του φωνάζεις». Μου 'ρθε να του πω ότι δεν θέλω να δώκει μαρτυρία ότι είμαι καλό παιδί.

Στον πάτο έρθε κοντά, με χτύπησε στον πλάτη και μούειπε, «της Σοφιάς αγγόνοι είσαι;»
λες και δεν μ' είχε τίποτα.

«Ναι», τούειπα.

«Α καλά. Γεια σου τώρα, να δουλεύεις, όλα απ' τη δουλειά περνάνε.»

Μου 'δειχνε σοκάκια, λες και του χάλεψα κομμάτια. Θάειπε ότι θα του γένω πανωφόρτι.
Ο αφεντικός μου δεν μου τα 'δινε όλα τα λεφτά. Μου 'δινε ίσα να πορεύω. Γ' άλλα τα
βάσταγε, να τα 'χει σιγουρεμένα μούειπε. Πέντε μήνες διάβηκαν, ήθελα να βοηθήσω κι
εγώ στο μοιράδι μου τη μάνα, τ' αδέρφια. «Να μου δώκεις τα λεφτά, μάστορα», του
λέγω. Τόσα το φαΐ, τόσα ο ύπνος, μου λαγάρισε πενήντα χιλιάρικα. Πήγα να κρίνω, με
πήρε από μπροστά. «Καλά είναι», μου λέγει, «μην 'κούγεσαι. Θα τα 'παιρνες και μέσα;»
Μου 'ρθε να δώκω σε κάτι Αλβανούς από ένα πεντοχίλιορο να του γκρεμίσουν τα
τζάμια, μετανόησα. Μου κρύωσε αγάλια η καρδιά.

Σωτήρης Δημητρίου, *Ν' ακούω καλά τ' όνομά σου*, Κέδρος, Αθήνα 1993

Ντιάλιθ' ιμ, Χριστάκη*

(απόσπασμα)

Από 'να πείσμα την πήρε.

Δεν τον πολυένοιαζε, μα πέσαν να τον φάνε οι δικοί του.

«Καλά, το 'χασες τελείως; Να μπάσουμε σπίτι μας την Αρβανίτω, την τέτοια, την
πάντοια;»

Ιδίως οι αδερφές του ήταν κατηγορηματικές:

«Σπίτι μας δεν μπαίνει η παλιοσκιπιτάρ».

Βέβαια, πιο πολύ απ' τη φυλετική της ιδιότητα τις πείραζε που, όταν έμπαινε στο φούρνο
τους, σαν κάτι να ομόρφαινε.

Σε φούρνο λοιπόν τη γνώρισε.

Γερή, νοστιμούλα – ε, θεόφτωχη ήταν μα τα 'χε περασμένα κι αυτός τα τριάντα πέντε.

Δεν μπήκε σε οικογένεια η κοπέλα, μπήκε σε φιδοφωλιά. Μούτρα, μισόλογα, ξεθέωμα
στις δουλειές, κι ο άντρας έκανε το πείσμα αδιαφορία. Βολεύτηκε. Τέρμα.

«Και να τ' αφήσεις αυτά τα μιν και τα μιν. Δεν είναι Αρβανιτιά εδώ. Μπήκες σε σπίτι ρύζι καρολίνα. Τ' άκουσες; Σε κάναμε άνθρωπο.»

Τόσο πολύ την εφόβισαν που, σαν της ερχόταν ακάλεστη καμιά λέξη στα χείλη, προλάβαινε και χτύπαγε δυνατά με τη χούφτα της το στόμα.

Τη μάνα της είχε μονάχα. Βρήκαν τρόπο οι αδερφές να τις ξεσμιξουν.

«Έρδε πράπε, μάνα», έλεγαν και ξεκαρδίζονταν όταν την έβλεπαν.

Με το σύζυγο η επαφή ήταν μονάχα σαν την πλάκωνε με το κεφάλι μόνιμα πάνω απ' το δικό της να την τρυπάει με το πηγούνι του. Έμεινε έγκυος και η κατάσταση ίδια. Την έπαιρνε απ' τις τρεις το πρωί στο φούρνο. Κατόπι στο σπίτι να τους περετεύει όλους. Το 'ριξε το παιδί.

Τότε είναι που δεν ήξεραν τι έλεγαν: «Επίτηδες, η παλιοβρόμα, ποιος ξέρει τι έκανε!» και «όταν σ' τα λέγαμε εμείς!».

Πού να ξεσπάσει κι αυτός, σήκωσε χέρι και το καθιέρωσε. Το ψωμί άρπαζε, το κορμί της το πλήρωνε.

Ξανάμεινε έγκυος και παρακάλαγε νυχτοήμερα το Θεό να γεννήσει καλά για να τους ημερέψει. [...]

Γέννησε, μα ούτε η καρδιά της ούτε η Παναγία νίκησαν το φούρνο και το τσαλαπάτημα.

Γέννησε άρρωστο παιδί. Μογγολικό.

Τότε έγινε η εχθρότητα. Ούτε κουβέντα πια, και την πιο άχρωμη.

Μονάχα την κοίταζαν, ποιος ξέρει πώς, γιατί ένιωθε το κορμί της να φοβάται και να 'ναι σε άμυνα. [...]

Θυμόταν πάντα που οι γιατροί είπαν, σαν γεννήθηκε, πως θα πεθάνει σε κάποια «μετεφηβεία». Την περίμενε, πότε σαν την πιο μεγάλη απειλή που θα την αφανίσει και πότε με προσμονή για να γλιτώσει πιο πολύ αυτό.

Πέθανε. Μέχρι να το παν στο νεκροταφείο, δεν έβγαλε άχνα. [...]

Στο νεκροταφείο ξέσπασε.

Έπεσε στον τάφο κι αλάλαζε στ' αρβανίτικα, λόγια αγάπης, αναθέματα, νανουρίσματα.

Ντιάλιθ' ιμ, Χριστάκη μου, ντιάλιθ' ιμ

Λούλε ε στουπίς, ορφανό μου, λούλε

Ου ε ζέζα με τους παλιανθρώπους.

Αχ! Χούνα ίμε, μου σπόβε σπέρτιν της μαύρης.

Κύματα κόκκινα πάφλαζαν στα σωθικά της οι λέξεις κι ανέβαιναν στο λαιμό να την πνίξουν.

Λιβάδια, μαργαρίτες, νύχτες και ματάκια, όνειρα της νιότης, θαμποί χειμώνες, πόνοι περασμένοι, χαμένοι ήλιοι, μανούσια και πρωτοβρόχια, τρυφερά, λες για παρηγοριά, της άλεθαν τα σπλάχνα, οι εικόνες, οι λέξεις.

Μέσα σε κείνο το μαύρο του πόνου, πρώτη της φορά ένιωθε, μετά από νεκρά εξευτελισμένα χρόνια, πως ζούσε.

Σωτήρης Δημητρίου, *Ντιάλιθ' ιμ, Χριστάκη*, Κέδρος, Αθήνα 1993

* **Ντιάλιθ' ιμ Χριστάκη**: παιδί μου Χριστάκη (αρβ.)· σε κάποιες περιοχές της Ελλάδας ζουν από τον Μεσαίωνα ελληνικές πληθυσμιακές ομάδες που μιλούν αρβανίτικα, κλάδο της αλβανικής γλώσσας.

ΓΚΑΣΜΕΝΤ ΚΑΠΛΑΝΙ

Μικρό ημερολόγιο συνόρων*

Ήρθες απρόσκλητος...

Λαθρομετανάστης. Είναι το παρατσούκλι σου. Είναι το όνομά σου. Είναι η ετικέτα σου. Γιατί ήρθες απρόσκλητος. Έτσι μετανάστευαν οι άνθρωποι πριν από τον Πρώτο Παγκόσμιο Πόλεμο, απρόσκλητοι, χωρίς βίζες. Αλλά αυτή είναι πια μια πολύ μακρινή εποχή και την έχουν ξεχάσει σχεδόν όλοι. Και εάν νομίζεις ότι υπενθυμίζοντάς το στους ντόπιους, θα τους κάνεις να σε λυπούνται ή να σε αποδέχονται, τότε είσαι βαθιά νυχτωμένος: δε θα είσαι απλώς λαθρομετανάστης, αλλά και θρασύς λαθρομετανάστης...

Το ότι ήρθες απρόσκλητος σε κάνει να νιώθεις αμήχανος, να αισθάνεσαι μια βαριά ενοχή, από την οποία ίσως δεν απαλλαγείς ποτέ. Διότι, επιπλέον, σου το θυμίζουν κάθε στιγμή. Αυτό είναι το δικό σου προπατορικό αμάρτημα. Κάθε φορά που θα διεκδικείς κάτι θα σου το υπενθυμίζουν: «Ήρθες απρόσκλητος». Κάθε φορά που θα ζητάς να βγεις από την αφάνεια, θα σου το υπενθυμίζουν: «Ήρθες απρόσκλητος». Κάθε φορά που θα διαμαρτύρεσαι, θα σου το υπενθυμίζουν: «Ήρθες απρόσκλητος»...

Εσύ θα λες: «Θέλω να γίνω νόμιμος... Είναι ανυπόφορο να τρέμω κάθε φορά που βλέπω μια αστυνομική κλούβα. Ποιος θα ήθελε να τρέμει σαν τρομαγμένο ποντίκι μόνο και μόνο επειδή δεν έχει ένα χαρτί στην τσέπη του; Ήρθα απρόσκλητος, αλλά δουλεύω όπως δουλεύουν όλοι, πληρώνω όπως πληρώνουν όλοι, και προπαντός το αφεντικό μου ή, για την ακρίβεια, τα αφεντικά μου με χρειάζονται. Ναι, το ξέρω ότι εσείς μου δίνετε ψωμί. Έχω να σας πω ότι εγώ σας δίνω πίσω παντεσπάνι. Εγώ εξαρτώ από σας την επιβίωσή μου, εσείς εξαρτάτε από μένα την ευημερία σας. Έτσι είναι η ζωή, δούναι και λαβείν. Έχω αρχίσει να φτιάχνω εδώ τη ζωή μου, έχω αρχίσει να συνηθίζω αυτή την πόλη και αυτή η πόλη ίσως στο τέλος να με συνηθίσει. Γιατί λοιπόν να είμαι λαθραίος, χειρότερα και από ένα αδέσποτο σκυλί;»... Αλλά η πόλη δεν έχει αυτιά για την απολογία σου. Είναι κουφή. Και στις ειδήσεις ο δημοσιογράφος που εκφράζει το λαϊκό αίσθημα δε θέλει με τίποτα να απαλλαγείς από το παρατσούκλι σου, από το όνομά σου, από την ετικέτα σου: λαθρομετανάστης, λαθρόβιος, λαθραίος...

Γκασμέντ Καπλάνι, *Μικρό ημερολόγιο συνόρων*, Α.Α. Λιβάνης, Αθήνα 2006

* Στο αφήγημα -στοχαστικό μυθιστόρημα έχει χαρακτηριστεί- παρακολουθούμε μια παρέα Αλβανών μεταναστών που περνούν τα σύνορα παράνομα, αφήνοντας πίσω το ολοκληρωτικό καθεστώς της πατρίδας τους, και έρχονται στην Ελλάδα στις αρχές του '90 αναζητώντας μια καλύτερη τύχη. Βλέπουμε τη ζωή που βιώνουν, ως οικονομικοί μετανάστες πια, στη νέα τους πατρίδα (που συχνά αποδεικνύεται «μητριά-πατρίδα»). Ο ίδιος ο συγγραφέας έζησε αυτή την οδύσσεια στην ηλικία των 16 χρόνων.

ΠΑΝΤΕΛΗΣ ΜΠΟΥΚΑΛΑΣ

Το λάθος*

<p>Τα ρούχα της δουλειάς σε χάρτινη σακούλα, φίρμα, με το σκοινάκι της, να μοιάζει δώρο αγάπης ακριβής. «Α, ένας από μας...» Άκουγε μέσα του την ξένη σκέψη. Ένωθε ίδιος όσο την κρατούσε, στη στάση του λεωφορείου, ασφαλισμένος, έγκυρος, όπως ο γέρος στο χωριό που κάρφωνε στα δόντια του το σπίρτο βγαίνοντας Κυριακή στο καφενείο να δείξει ένα γεύμα πλούσιο που καν δεν το 'χε ονειρευτεί. Έπιανε θέση μονάχα αν ήταν άδειες οι μισές. Απόθετε στα πόδια τη σακούλα, απαλά, πρόχειρο αναλόγιο, και πάνω της ένα βιβλίο. Το ίδιο πάντοτε βιβλίο, ελληνικό, με το εισιτήριο σελιδοδείκτη. Το 'χε ζητήσει από το αφεντικό του, κι εκείνος του 'δωσε το <i>Λάθος</i>. Σπάνια γύριζε σελίδα.</p>	<p>Θάλασσα οι λέξεις, κι αυτός, πέτρα βουνού, δεν ήξερε από αρμυρά ταξίδια, βυθιζόταν. Ένα μονάχα ήξερε: Το εισιτήριό του, το κανονικό, το σίγουρο, αυτό που απέτρεπε τους ελεγκτές και ημέρωνε το βλέμμα το καχύποπτο ήτανε το βιβλίο. Δε διάβαζε. Ούτε της γλώσσας του τα γράμματα δεν ήξερε να βάλει σε μια τάξη. Όσα χαρτιά κι όσες σφραγίδες κι αν έσερνε στην τσέπη του ο φόβος, το διαβατήριό του για τον κόσμο των ομοίων ήτανε το βιβλίο με τις ελληνικές σελίδες. «Α, ένας από μας...» Κι έτυχε κι έπεσε σε ελεγκτή φιλιαναγνώστη και καν τον τίτλο δεν μπορούσε να του πει. Και πλήρωσε το <i>Λάθος</i>. «Χα, ένας από μας...» βρόντηξε ο χλευασμός και τον κεραύνωσε. Έκτοτε μετράει την έρημο πεζοπορώντας. Όπως κι όταν δρασκελίζει τα σύνορα.</p>
---	--

Ο δρόμος για την Ομόνοια, Καστανιώτης, Αθήνα 2005

* Το ποίημα έχει συμπεριληφθεί στη συλλογική έκδοση *Ο δρόμος για την Ομόνοια* που συντάχθηκε με αφορμή την εγκληματική επίθεση σε βάρος αλλοεθνών μεταναστών στην καρδιά της Αθήνας το 1999 και με σκοπό -όπως λέει το οπισθόφυλλο- «να στηρίξει τα θύματα του κακού μας εαυτού που τσινάει με τους "ξένους"».

ΑΡΚΑΣ

Βιολογικός μετανάστης*

- ΣΥΚΩΤΙ** Καλά κι εσύ γιατί αρπάζεσαι;
- ΣΠΛΗΝΑΣ** Γιατί είμαι κι εγώ μέρος του ανοσοποιητικού!¹
- ΣΥΚΩΤΙ** Και λοιπόν; Γιατί τόση ένταση;... Νόμιζα ότι τώρα τελευταία έχετε ηρεμήσει λίγο...
- ΣΠΛΗΝΑΣ** Έχουμε ηρεμήσει, γιατί μας έχουν γονατίσει στα ανοσοκατασταλτικά.² Αλλά πολύ σύντομα θα ανασυνταχθούμε και θ' αρχίσει η επίθεση.
- ΣΥΚΩΤΙ** Επίθεση σε ποιον;
- ΣΠΛΗΝΑΣ** Στον ξένο.
- ΣΥΚΩΤΙ** Γιατί;
- ΣΠΛΗΝΑΣ** Γιατί είναι ξένος.
- ΣΥΚΩΤΙ** Μισό λεπτό, για να μην τρελαθούμε εντελώς δηλαδή... Δουλειά του ανοσοποιητικού είναι να επιτίθεται στους βλαβερούς ξένους. Το Νεφρό είναι ωφέλιμος ξένος. Για το καλό μας δουλεύει. Γιατί να του επιτεθείτε;
- ΣΠΛΗΝΑΣ** Πρώτα - πρώτα ο ξένος είναι πάντα ξένος!... Κι έπειτα, δεν κατάλαβα, σε τι μας ωφελεί ο συγκεκριμένος.
- ΣΥΚΩΤΙ** Σε τι μας ωφελεί;! Μα, μας γλύτωσε από την αιμοκάθαρση!³ Δε φτάνει αυτό;
- ΣΠΛΗΝΑΣ** Και σε τι μας έβλαπτε η αιμοκάθαρση;
- ΣΥΚΩΤΙ** Σε τι μας έβλαπτε;!... Τρελάθηκες; (Στη Χολή.) Μίλα κι εσύ, ρε Χολή, γιατί ετούτος θα με παλαβώσει! Σε τι μας έβλαπτε η αιμοκάθαρση, λέει!...
- ΣΠΛΗΝΑΣ** Άκου για να μαθαίνεις... Η ταλαιπωρία της αιμοκάθαρσης είναι βασικά ψυχολογική. Οργανικά δε δημιουργεί κανένα πρόβλημα. Το ψυχολογικό λοιπόν, ας το λύσει μόνος του ο Εγκέφαλος. Δεν μπορεί να μας κουβαλά εδώ τον κάθε παρείσακτο, για να έχει αυτός τη βολή του.
- ΣΥΚΩΤΙ** Δηλαδή, εσύ προτιμάς να μας καθαρίζει το αίμα ένα μηχάνημα, παρά να έχουμε ένα κανονικό νεφρό;
- ΣΠΛΗΝΑΣ** Φυσικά. Γιατί το μηχάνημα είναι μηχάνημα! Καθαρό! Αποστειρωμένο! Απρόσωπο! Κάνει τη δουλειά του και τελείωσε. Αυτός, πού ξέρεις τι προβλήματα θα μας δημιουργήσει αύριο; Πού ξέρεις από πού κρατάει η σκούφια του; Πού ξέρεις τι αρρώστιες κουβαλάει;
- ΣΥΚΩΤΙ** Τι βλακείες είναι αυτές; Λες να μην τον έλεγξαν πριν τον φέρουν; Ίσα -ίσα που είναι απόλυτα συμβατός μ' εμάς.
- ΣΠΛΗΝΑΣ** [...] Πώς μπορεί ένας ξένος να είναι συμβατός μ' εμάς;... Είναι ξένο αίμα! Ξένο ντι – εν – έι! Τι δουλειά έχει στον οργανισμό μας;
- ΣΥΚΩΤΙ** Ρε παιδάκι μου, εσένα σ' ενοχλεί;
- ΣΠΛΗΝΑΣ** Φυσικά μ' ενοχλεί! Τι έλεγα πριν; Από τη στιγμή που ήρθε αυτός εδώ μέσα, μας έχουν ταράξει στα ανοσοκατασταλτικά και στην κορτιζόνη.
- ΧΟΛΗ** Κάτι ξέρουν...
- ΣΥΚΩΤΙ** Σωστά. Για να τον προφυλάξουν. Μόνος σου είπες ότι έχετε σκοπό να του επιτεθείτε.
- ΣΠΛΗΝΑΣ** Ξέρετε, ρε ηλίθιοι, τι σημαίνει ανοσοποιητικό σύστημα σε καταστολή;
- ΧΟΛΗ** Λιγότερος τσαμπουκάς.

- ΣΠΛΗΝΑΣ** Σημαίνει ότι ο οργανισμός είναι αφρούρητος! Αβοήθητος! Έρμαιο του κάθε εισβολέα! Κινδυνεύει κάθε στιγμή να πάθει οτιδήποτε! Από συνάχι μέχρι καρκίνο!
- ΧΟΛΗ** Α, και έλεγα θα το πει;... δε θα το πει;...
- ΣΠΛΗΝΑΣ** Ποιο πράγμα;
- ΧΟΛΗ** Τη μαγική λέξη. Τον καρκίνο.
- ΣΥΚΩΤΙ** Δίκιο έχει. Αυτόν τον μπαμπούλα, κραδαίνετε συνέχεια.
- ΧΟΛΗ** (Κοροϊδευτικά.) «Μην πειράζουμε το ανοσοποιητικό γιατί θα πάθουμε καρκίνο!»! «Μην δυσαρεστηθεί το ανοσοποιητικό γιατί δε θα μπορεί να μας προφυλάξει απ' τον καρκίνο»!
- ΣΠΛΗΝΑΣ** Γιατί, αμφιβάλλετε ότι εμείς είμαστε η ασπίδα για τον καρκίνο;
- ΣΥΚΩΤΙ** Όχι, αλλά το χρησιμοποιείτε σαν άλλοθι και κάνετε αυθαιρεσίες. Επιτίθεστε όπου βρείτε. Στον ίδιο σας τον οργανισμό.
- ΣΠΛΗΝΑΣ** Πότε έγινε αυτό;
- ΧΟΛΗ** Τι πότε; Κάθε άνοιξη δε μας ταράζετε στις αλλεργίες;
- ΣΠΛΗΝΑΣ** Οι αλλεργίες είναι ασκήσεις ετοιμότητας. Πρέπει να είμαστε ετοιμοπόλεμοι.
- ΧΟΛΗ** Α, επειδή δηλαδή δεν έχετε πρόχειρο τον καρκίνο, πλακωνόσαστε με τη γύρη, για να κρατάτε τη φόρμα σας.
- ΣΥΚΩΤΙ** Και στο μεταξύ τρελαινόμαστε στο φτέρνισμα και στη φαγούρα...
- ΧΟΛΗ** Και μην τολμήσουμε να πάρουμε λίγη κορτιζόνη, γιατί θα «ενοχληθεί το ανοσοποιητικό και θα πάθουμε καρκίνο»!
- ΣΠΛΗΝΑΣ** Είσαστε αχάριστοι, ρε! Χάρη στο ανοσοποιητικό υπάρχουν, χωρίς εμάς είστε νεκροί! Εμείς προστατεύουμε τον οργανισμό, γιατί μόνο εμείς τον αγαπάμε. Εσείς δεν τον αγαπάτε, είσαστε εχθροί του!
- ΧΟΛΗ** Α, ναι;
- ΣΠΛΗΝΑΣ** Ναι! Εχθροί του, όλοι: από τα νύχια μέχρι τον εγκέφαλο!
Ο μεγαλύτερος εχθρός του!... Ποιος τον καταπονεί με τις καταχρήσεις; Ποιος τον ταΐζει σκουπίδια; Ποιος τον εκθέτει σε λοιμώξεις; Ποιος κατεβάζει με το παραμικρό σύμπτωμα τα φάρμακα με τις χούφτες, και κατέστρεψε έτσι τα Νεφρά μας;
- ΣΥΚΩΤΙ** Δεν καταστράφηκαν απ' αυτό τα Νεφρά...
- ΣΠΛΗΝΑΣ** Απ' αυτό καταστράφηκαν... Και, τέλος, ποιος έφερε εδώ μέσα αυτόν τον αλλοδαπό και για χάρη του αφήνει να δηλητηριάζουν το ανοσοποιητικό του σύστημα;
- ΣΥΚΩΤΙ** Δηλαδή εσύ τι θέλεις; Να μπούμε σε μια αποστειρωμένη γυάλα, να μην κάνουμε καταχρήσεις, να μην τρώμε, να μην πίνουμε; [...]
- ΣΥΚΩΤΙ** ... γενικά να μη ζούμε. Αυτό θέλεις;
- ΣΠΛΗΝΑΣ** Εγώ θέλω να μην μπαίνουν ξένοι στον οργανισμό.
- ΣΥΚΩΤΙ** Ωραία! Να σκοτώσουμε το καινούριο Νεφρό και να πάμε πάλι στην αιμοκάθαρση. Εντάξει;
- ΣΠΛΗΝΑΣ** Αυτό θα γίνει, μην ανησυχείς.
- ΣΥΚΩΤΙ** Καλά, τόσο πολύ σου άρεσε η αιμοκάθαρση;
- ΣΠΛΗΝΑΣ** Όταν ήμασταν στην αιμοκάθαρση σε μας έδιναν ανοσοκατασταλτικά.
- ΧΟΛΗ** Πάλι καλά δηλαδή, που δεν επιτεθήκατε στο μηχάνημα.
- ΣΠΛΗΝΑΣ** Τέλος πάντων, τα πολλά λόγια είναι φτώχεια. Ο ξένος πρέπει να φύγει και θα φύγει... Κι εσείς, αν αγαπάτε τον οργανισμό πρέπει να συνταχθείτε

μαζί μας. Δίνουμε την υπέρτατη μάχη για τη σωτηρία του οργανισμού, γιατί τα ανοσοκατασταλτικά είναι βέβαιος θάνατος. Συνεπώς, στη μάχη αυτή, όποιος δεν είναι μαζί μας, είναι εναντίον μας. Τέλος.

ΧΟΛΗ
ΣΥΚΩΤΙ

Δεν το πιστεύω! Τώρα απειλεί κι εμάς!... Ο τύπος έχει λαλήσει!

Μπορώ να σου κάνω μια ερώτηση;... Μ' αυτά που λες συμφωνεί ολόκληρο το ανοσοποιητικό ή είναι οι προσωπικές σου απόψεις;

ΣΠΛΗΝΑΣ

Ολόκληρο το ανοσοποιητικό! Από τον Μυελό των Οστών μέχρι το τελευταίο Λεμφοκύτταρο!

ΣΥΚΩΤΙ

Μάλιστα.

ΣΠΛΗΝΑΣ

Τι μάλιστα;

ΣΥΚΩΤΙ

Μάλιστα. Σου έκανα μια ερώτηση, μου απάντησες και εγώ είπα μάλιστα.

ΣΠΛΗΝΑΣ

Ωραία λοιπόν, ελπίζω να συνεννοηθήκαμε... Εμένα με συγχωρείτε τώρα γιατί έχω κάτι δουλίτσες... Θα τα ξαναπούμε αργότερα.

ΣΥΚΩΤΙ

Να πας στο καλό.

(Ο Σπλήνας βγαίνει.)

Αρκάς, *Βιολογικός μετανάστης*, Γράμματα, Αθήνα 2011

* Ένα νεοφερμένο νεφρό, που μόλις μεταμοσχεύτηκε στον οργανισμό, γίνεται αιτία διαπληκτισμών και εντάσεων μεταξύ των άλλων οργάνων. Άλλα θεωρούν χρήσιμη την ένταξή του στο σώμα, ενώ άλλα επιμένουν να το αντιμετωπίζουν σαν έναν επικίνδυνο ξένο που πρέπει να απορριφθεί!

¹**ανοσοποιητικό (το):** σύστημα οργάνων που είναι υπεύθυνα για την άμυνα του οργανισμού·

²**ανοσοκατασταλτικά:** φάρμακα που καταστέλλουν το ανοσολογικό (ανοσοποιητικό) σύστημα·

³**αιμοκάθαρση:** ιατρική διαδικασία κατά την οποία καθαρίζεται το αίμα από άχρηστες ουσίες.

ΜΕΡΟΣ Β΄: Ενδεικτικό διδακτικό σενάριο

I. ΚΕΙΜΕΝΑ ΠΡΟΣ ΣΥΝΕΞΕΤΑΣΗ

1. ΓΚΑΣΜΕΝΤ ΚΑΠΛΑΝΙ Μικρό ημερολόγιο συνόρων	2. ΠΑΝΤΕΛΗΣ ΜΠΟΥΚΑΛΑΣ Το λάθος	3. ΑΡΚΑΣ Βιολογικός μετανάστης
--	--	--

II. ΚΡΙΤΗΡΙΑ ΕΠΙΛΟΓΗΣ ΤΩΝ ΠΑΡΑΠΑΝΩ ΛΟΓΟΤΕΧΝ. ΚΕΙΜΕΝΩΝ

Τα κριτήρια απορρέουν από το Πρόγραμμα Σπουδών Λογοτεχνίας [Π.Σ.Λ.]:

Εκτός από τα προαναφερθέντα στη σελ. 2 (σημεία 1-3):

- 1. Ειδικοί διδακτικοί στόχοι της θεματικής ενότητας (Π.Σ.Λ., σ. 16)**
- 2. Λογοτεχνικός γραμματισμός (Π.Σ.Λ., σ. 18)**
- 3. Είδος «συνομιλίας» των κειμένων μεταξύ τους (Π.Σ.Λ., σ. 24)**
- 4. Άνοιγμα και σε άλλες λογοτεχνικές παραδόσεις (Π.Σ.Λ., σ. 24)**
- 5. Επικαιροποίηση (Π.Σ.Λ., σ. 24-25)**

ισχύουν και τα ακόλουθα:

- 6. Διαθεματικές συναρτήσεις με άλλα μαθήματα (Π.Σ.Λ., σ. 24)**
- 7. Σύγκριση - συνεξέταση με άλλες μορφές τέχνης (Π.Σ.Λ., σ. 4)**
- 8. Δημιουργική γραφή (Π.Σ.Λ., σ. 5, 25)**

III. ΑΞΟΝΕΣ «ΣΥΝΟΜΙΛΙΑΣ» ΤΩΝ ΚΕΙΜΕΝΩΝ ΣΤΗΝ ΤΑΞΗ
(ενδεικτικές ερωτήσεις)

➤ ΘΕΜΑ – ΟΠΤΙΚΕΣ / ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΚΟΣ ΓΡΑΜΜΑΤΙΣΜΟΣ

1. **(α)** Ποιο είναι το αντικείμενο της αφήγησης στο κείμενο του Γκ. Καπλάνι «Ηρθες απρόσκλητος»: δράσεις ή σκέψεις / συναισθήματα; (τεκμηριώστε την απάντησή σας με στοιχεία από το κείμενο). **(β)** Εκ μέρους τίνος μιλάει ο αφηγητής στο κείμενο αυτό; πώς εξηγείτε τη χρήση β' προσώπου στην αφήγηση;
2. Παρατηρήστε τη χρήση ενικού – πληθυντικού στο κείμενο του Καπλάνι: τι μας αποκαλύπτει σε *πρώτο επίπεδο* για τη σχέση του Εγώ (του ήρωα) με τον Άλλο (το κοινωνικό σύνολο); Τι υποδηλώνει σε *δεύτερο επίπεδο* ανάγνωσης: πρόκειται για μεμονωμένη περίπτωση ή για μια γενικότερη κατάσταση (και μια συλλογική στάση);
3. Ποιος είναι ο «χώρος» του ξένου στο ποίημα του Π. Μπουκάλα «Το λάθος»; Πιστεύετε ότι έχει επιλεγεί τυχαία ή σκόπιμα, και τι υποδηλώνει για τη «θέση» του ξένου στην κοινωνία όπου ζει;
4. «Το λάθος» είναι ένα από τα πιο γνωστά μυθιστορήματα του Αντώνη Σαμαράκη. Ποια λειτουργία έχει στο ποίημα του Π. Μπουκάλα;
5. Ποια είναι τα «βασικά χαρτιά» που χρησιμοποιούν οι πρωταγωνιστές των κειμένων του Γκ. Καπλάνι και του Π. Μπουκάλα για να γίνουν αποδεκτοί; Τα καταφέρνουν ή όχι, και γιατί; (Συζητήστε αν πρόκειται για ουσιαστική ή τυπική αφομοίωση και από πού προέρχεται η βασική αντίσταση: από τον ήρωα ή το κοινωνικό σύνολο;)
6. Εντοπίστε τα σχήματα λόγου (παρομοιώσεις, μεταφορές κλπ.) με τα οποία αυτοπροσδιορίζονται οι πρωταγωνιστές στα κείμενα των Καπλάνι και Μπουκάλα. Τι δηλώνουν για την κατάσταση ενός οικονομικού μετανάστη και τη στάση που του επιφυλάσσεται στη χώρα «υποδοχής»;
7. Από ποια σκοπιά παρουσιάζεται το θέμα στον «Βιολογικό μετανάστη» του Αρκά, που δεν τονίζεται στα άλλα δύο κείμενα, και ποια δικαιολογητικά προβάλλονται για να την υποστηρίξουν; Έχετε ξανακούσει ανάλογες δικαιολογίες και πού;
8. Ποιο είναι το βασικό σχήμα πάνω στο οποίο δομείται η σχέση του Εγώ με τον Άλλο και στα τρία κείμενα; Με ποιους τρόπους (αφηγηματικά – εκφραστικά μέσα) γίνεται φανερό;

9. (α) Εντοπίστε και σχολιάστε τις λέξεις /φράσεις-κλειδιά που συγκροτούν το στερεότυπο (την εικόνα) του Άλλου στα τρία κείμενα. (β) Συγκεντρώστε σε δύο στήλες το σύνολο των στοιχείων με τα οποία αποκρυσταλλώνεται η ετερότητα (εμφάνιση, συμπεριφορά, ομιλία κ.ά.) σε αντιδιαστολή με το κοινό, το οικείο, το «δικό μας».
10. Ποια είναι η πρωτοτυπία του «Βιολογικού μετανάστη» του Αρκά; Σε ποια φόρμα και με τι τρόπο επιλέγει να αναδείξει το θέμα της ετερότητας; Γιατί πιστεύετε χρησιμοποιεί το εύρημα του «ξένου σώματος μέσα στον οργανισμό» (τι θέλει να δείξει για το ιδεολογικό κατασκεύασμα του Άλλου);
11. Σχολιάστε τι θέση έχει ο ξένος στη δομή καθενός από τα τρία κείμενα: κεντρική; περιθωριακή; άλλη;
12. Το Συκώτι και ο Σπλήνας έχουν διαφορετική στάση απέναντι στον ξένο που εισχώρησε στον οργανισμό. Εσείς με ποιον από τους δύο ταυτίζεστε ως προς αυτό και γιατί; Υπάρχει, μήπως, άλλη στάση που να σας εκφράζει περισσότερο;

➤ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ – ΙΔΕΟΛΟΓΙΚΗ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑ ΤΗΣ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑΣ

Η λογοτεχνία, ως κοινωνικό προϊόν και μαζί μαρτυρία του ιδεολογικο-κοινωνικού γίνεσθαι της εποχής της καταγράφει, φωτίζει, καταγγέλλει φαινόμενα – σ' αυτή την περίπτωση την άγωνα /ξενοφοβική στάση απέναντι στον Άλλο· σήμερα η λογοτεχνία «υπερασπίζεται» τον Άλλο, κάποτε...;

➤ ΕΠΙΚΑΙΡΟΠΟΙΗΣΗ

Υπάρχουν ομάδες ή πρόσωπα στην ίδια θέση με αυτή των μεταναστών /εισβολέων» των κειμένων στον τόπο μας; Ποιες στάσεις αναπτύσσει η κυπριακή κοινωνία απέναντί τους;

➤ ΑΛΛΕΣ ΜΟΡΦΕΣ ΤΕΧΝΗΣ

Προβάλλονται, αν υπάρχει δυνατότητα, αποσπάσματα ή και το σύνολο κάποιας από τις παρακάτω κινηματογραφικές ταινίες ή ντοκιμαντέρ:

- ❖ Κώστα Γαβρά, *Παράδεισος στη Δύση*
- ❖ Ιρίνας Μπόικο, *Υπάρχουν λιοντάρια στην Ελλάδα;*
- ❖ Κίμωνας Τσακίρη, *Ο ξένος (όνειρο ή πραγματικότητα;)*

Προτείνονται, επίσης, τα παρακάτω τραγούδια:

❖ Ν. Πορτοκάλου, *Δυο ξένοι*,

(πηγή: <http://www.youtube.com/watch?v=BWLdui7-ad0>)

❖ Δ. Τσακνή-Π. Καρασούλου, *Των Βαλκανίων οι πρόσφυγες*, στην ιστοσελίδα:

(πηγή: http://greek-translation-wings.blogspot.com/2009/10/blog-post_12.html)

Οι μαθητές/-τριες συγκρίνουν ταινίες και τραγούδια με τα λογοτεχνικά κείμενα: α) ως προς το περιεχόμενο και β) ως προς τους ιδιαίτερους κώδικες /εκφραστικούς τρόπους κάθε τέχνης, σχολιάζοντας πώς αυτοί οι τρόποι αναδεικνύουν τις ιδέες σε σύγκριση με τους αντίστοιχους της λογοτεχνίας.

➤ ΕΝΔΕΙΚΤΙΚΕΣ ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΚΕΣ ΕΡΓΑΣΙΕΣ

1. Χρησιμοποιώντας το πρόγραμμα που προσφέρεται στην ιστοσελίδα <http://www.webcomicbookcreator.com/> ή αυτό στην ιστοσελίδα <http://cosy.ds.unipi.gr/> ή οποιοδήποτε άλλο ανάλογο πρόγραμμα, δημιουργήστε ένα ψηφιακό κόμικς: χρησιμοποιείστε ως σενάριο το απόσπασμα από τον Αρκά, αφού συμπληρώσετε την ιστορία με ένα τέλος της αρεσκείας σας.
2. Ξαναγράψτε το κείμενο του Αρκά, τοποθετώντας στη θέση των οργάνων: α) τα μέρη ενός άλλου συστήματος, π.χ. ενός ποδήλατου, β) αντίστοιχα «πρόσωπα» (κοινωνικούς τύπους) της κυπριακής κοινωνίας.

IV. ΑΝΑΣΤΟΧΑΣΜΟΣ

Πώς υπηρετήσαμε τους τρεις πυλώνες των ΝΑΠ –άρα πώς συμβάλαμε στη διαμόρφωση του ανθρώπου του 21ου αι.– με την επιλογή των παραπάνω κειμένων και με τη μεθόδευση της διδασκαλίας /συνεξέτασής τους;

- ✓ **Επαρκές και συνεκτικό σώμα γνώσεων (γύρω από τη λογοτεχνική παραγωγή):**
 - ⇒ Επώνυμη λογοτεχνική δημιουργία: αντιπροσωπευτικά κείμενα, πεζά και ποιητικά, από τη νεοελληνική και την ευρύτερη ευρωπαϊκή λογοτεχνία
 - ⇒ Διερεύνηση της διαλεκτικής σχέσης της λογοτεχνίας με τον πραγματικό κόσμο
 - ⇒ Στοιχεία «γραμματικής» της λογοτεχνικής γλώσσας: το ποιητικό σύμβολο, σχήματα λόγου/ποιητικοί «τρόποι» (αλληγορία)· το «πρόσωπο» και το «πράγμα» του αφηγείσθαι.
 - ⇒ Σχέση της λογοτεχνίας με άλλες μορφές τέχνης (κιν/φος, μουσική, κόμικς).

- ✓ **Καλλιέργεια αξιών, στάσεων και συμπεριφορών που διακρίνουν το δημοκρατικό πολίτη:**
 - ⇒ Σεβασμός της ετερότητας, αλληλεγγύη, υπέρβαση των κοινωνικών διακρίσεων, κοινωνική υπευθυνότητα.
 - ⇒ Καλλιέργεια της ευαισθησίας των μαθητών, με στόχο την ισορροπημένη ψυχοσυναισθηματική τους ανάπτυξη προς την ενηλικίωση.

- ✓ **Ανάπτυξη κομβικών ικανοτήτων, δεξιοτήτων κλειδιών που απαιτούνται στην κοινωνία του 21^{ου} αιώνα:**
 - ⇒ Δεξιότητες συνδυαστικής ανάγνωσης, ανάλυσης και αντιπαραβολής των κειμένων, καθώς και σύνθεση κριτικών απόψεων μέσα από τη συνεξέτασή τους.
 - ⇒ Ενεργοποίηση και άλλων γνώσεων (εδώ, κοινωνικές εμπειρίες) για την ανίχνευση των υπόρρητων νοημάτων.
 - ⇒ Αναγνώριση της πολλαπλότητας και ασυμμετρίας των οπτικών γωνιών (του τρόπου θέασης της πραγματικότητας), επίγνωση της υποκειμενικότητας και άρα εγρήγορη στάση απέναντι σε κάθε λόγο.
 - ⇒ Ενσυναισθητική ικανότητα.
 - ⇒ Ικανότητα συλλογικής εργασίας και διαπροσωπικής ανταλλαγής πληροφοριών.
 - ⇒ Δημιουργική χρήση των ΤΠΕ.